

23. 11. 2018

Vezměte, prosíme, na vědomí, že text článku odpovídá platné právní úpravě ke dni publikace.

Relativní neúčinnost (odporovatelnost) právních jednání zkracujících věřitele a výhrada práva dovolat se relativní neúčinnosti - další účelné nástroje pro vymožení pohledávky

V příspěvku se budu zabývat relativní neúčinností a podrobněji se zaměřím na Výhradu dovolání se relativní neúčinnosti ve smyslu ust. § 593 NOZ, a to jak z pohledu teorie, tak praktického použití toho právního instrumentu k ochraně práv věřitele.

Proč je v zákoně relativní neúčinnost?

Než přejdu k zákonným definicím, komentářovým výkladům a odborné polemice, pokusím se v úvodu vyjmenované instituty soukromého práva vystihnout z hlediska účelu jejich praktického fungování, aby došlo k objasnění jejich smyslu i pro případné čtenáře právní ne-profesionály, kteří tento institut znají buďto pouze okrajově, nebo vůbec.

První předpoklad relativní neúčinnosti by se dal volně vyložit takto: Relativní neúčinnost právního jednání vychází ze zkušenosti, že dlužník, ve snaze vyhnout se uhrazení pohledávky věřitele, může omezit, nebo zcela znemožnit uspokojení pohledávky věřitele zvolením takového postupu, kdy sám sebe učiní právním jednáním ve prospěch jiné osoby nemajetným, nebo alespoň méně majetným, a to převodem svého majetku na jinou osobu ještě před zahájením exekuce k vymožení vykonatelné pohledávky věřitele.

Druhý předpoklad: I přes dlouhodobě deklarovaný úmysl zákonodárce urychlit civilní řízení sporné, proces v demokratickém právním státě založeném na úctě k právům a svobodám recipientů právních norem vždy **nějakou dobu trvá** a pokud se jedna ze stran rozhodne, že začne spor z jakéhokoli důvodu prodlužovat (nad)užíváním respektive zneužíváním prostředků, jejichž smyslem je pevně stranám sporného řízení garantovat právo na spravedlivý proces, trvá pak spor o právo zpravidla ještě déle. A právě v tomto mezičase sporného řízení má dlužník možnost realizovat „**první předpoklad**“.

Ze dvou shora uvedených předpokladů pak vyplývá, že dlužník, který někdy více, někde méně, tuší, že na konci sporného řízení o pohledávku bude muset zaplatit, nebo bude nařízena exekuce na jeho majetek, se rozhodne tak, že **časové rozmezí**, ve kterém věřitel vymáhá svoji pohledávku před soudem, nebo jiným orgán s pravomocí vykonatelně rozhodnout o právech a povinnostech subjektů práva, **využije k tomu, aby se svého majetku zbavil, nebo jej v neprospěch věřitele omezil.**

Některé případy, kdy takto dlužník postupuje, lze zcela nepochybně řešit například institutem civilního předběžného opatření ve smyslu ust. § 74 o.s.ř. (a násl.), některé případy, kdy dlužník jedná

podle shora uvedeného scénáře, také mohou být zcela nepochybně postiženy podle trestního zákoníku, a to zejména jako případy poškození věřitele ve smyslu ust. §222 TZ, nebo zvýhodnění věřitele dle ust. §233 TZ.

Předběžnému opatření ale soud ne vždy vyhoví, zvláště na úplném začátku řízení, které má vést k vymožení pohledávky. Postup podáním trestního oznámení a následným důsledným výkonem práv poškozeného může vést přinejlepším k potrestání pachatele a rozhodnutím o náhradě škody, pokud ale nedojde k zajištění majetku postupem podle §47 TŘ, majetek mezitím ušel. Na rozdíl od těchto postupů, poskytuje úprava relativní neúčinnosti relativně kompaktní systém – postup, jak majetek (zejména nemovitý) blokovat do doby, než bude věřitel disponovat **vykonatelnou** pohledávkou.

Nutno také dodat, že zákonná úprava relativní neúčinnosti není ještě celé řadě dlužníků, kteří jednají *in fraudem creditoris*, známa, respektive dlužníci ji při svém jednání nedomýšlejí, což věřitelům poskytuje výraznou výhodu.

Na tomto místě považuji ještě za vhodné vyjasnit terminologii. Relativní neúčinnost je pojem hmotněprávní, odporovatelnost právního jednání je pojmem procesním. Tyto pojmy nejsou nijak kontradiktorní, odporovatelnost představuje procesní realizaci hmotněprávní úpravy relativní neúčinnosti. Úpravu odporovatelnosti pak také obsahuje insolvenční zákon, tyto instituty jsou si principiálně podobné, nicméně s některými zásadními odlišnostmi, ve svém příspěvku se odporovatelností v insolvenčním řízení nezabývám.

Relativní neúčinnost právního jednání jako institut upravený v Zákoně č. [89/2012 Sb.](#) (NOZ).

Ustanovení § 589, odst. 1) zák. 89/2012 Sb. stanoví, že: *„Zkracuje-li právní jednání dlužníka uspokojení vykonatelné pohledávky věřitele, má věřitel právo domáhat se, aby soud určil, že právní jednání dlužníka není vůči věřiteli právně účinné. Toto právo má věřitel i tehdy, je-li právo třetí osoby již vykonatelné, anebo bylo-li již uspokojeno.“*

Ustanovení § 589, odst. 2) zák. 89/2012 Sb. stanoví, že: *Neúčinnost právního jednání dlužníka se zakládá rozhodnutím soudu o žalobě věřitele, kterou bylo odporováno právnímu jednání dlužníka (odpůrcí žaloba).*

Rozdíl mezi relativní neúčinností a neplatností, pasivní legitimace v žalobě o odporovatelnost právního jednání.

Komentář[1] uvádí, že: *Věřitel má právo domáhat se, aby soud určil, že je právní jednání dlužníka vůči němu neúčinné. Relativně neúčinné jednání je pouze vůči němu se dovolávajícímu věřiteli, a na rozdíl od neplatnosti právního jednání tak nepůsobí vůči všem. Relativně neúčinné jednání je i nadále platným.*

Zásadně tedy platí, že pokud se věřitel A dovolá relativní neúčinnosti právního jednání mezi dlužníkem B a osobou C, tak v případě, že je žalobě o relativní neúčinnost vyhověno, **neznamená to** (na rozdíl od žaloby, kde soud řeší platnost/neplatnost jednání), že by se majetek právní mocí rozhodnutí, které určí[2], že jednání dlužníka je relativně neúčinným, tento majetek vracel zpět do majetkové sféry dlužníka. Naopak – majetek i nadále zůstává v právní sféře nabyvatele C, **ale** exekuci pro vykonatelnou pohledávku věřitele A je pak možno vést na majetku, který nadále vlastní osoba C, nebo za určitých okolností dokonce osoba D, E, F (na kterou následně majetek, který původně vlastnil dlužník B, přešel). Okolnosti, za kterých může být odporovatelnost účinná i proti osobám D, E, F budou rozvedeny níže.

Se shora vymezeným úzce souvisí problém pasivní legitimace - pasivně legitimovaným (tedy tím, kdo má být s šancí na úspěch v civilním řízení sporném v postavení žalovaného) **není dlužník věřitele**, ale právě „**osoba C**“.

Nezaujatého čtenáře může napadnout a zároveň poněkud zneklidnit představa, že by se nevědomky ocitl v postavení nabývající a nic netušící osoby C. Čtenář si může sám sebe představit v hmotněprávním postavení osoby C, která v dobré víře „že je vše v hmotněprávní sféře dlužníka B v pořádku“, kupuje od dlužníka B například bytovou jednotku. Tato nevykazuje na první pohled žádné právní vady, nadto v kupní smlouvě dlužník rozsáhle prohlašuje o své bezdlužnosti, solventnosti, etc.. Bytová jednotka je převáděna za standardní tržní cenu. Dlužník B peníze za převod bytové jednotky zinkasuje, tyto zmizí ještě v tentýž den z jeho účtu a po provedení vkladu vlastnického práva do katastru nemovitostí se přihlásí u čtenáře C se svojí pohledávkou (postupem Výhrady podle ust. § 593, jak bude rozvedena níže) věřitel A. Mohl by následně věřitel A úspěšně odporovat převodu bytové jednotky z dlužníka B na čtenáře C? A poté zahájit exekuci na majetek, který vlastní čtenář C? **Nemohl.**

Na to, aby poskytl zákon racionální ochranu v dobré víře (a poctivě) jednajícím osobě C, zákonodárce myslel v kogentním vymezení **skutkových podstat**, které jediné jsou způsobilé navodit možnost postupu odporovatelností právního jednání.

V jakých případech lze odporovat úkonu dlužníka?

Zákon stanoví, že:

(1) Věřitel se může dovolat neúčinnosti právního jednání,

- a) které dlužník učinil v posledních pěti letech v úmyslu zkrátit své věřitele, byl-li takový úmysl druhé straně znám,*
- b) kterým dlužník v posledních dvou letech zkrátil své věřitele, musel-li být druhé straně znám dlužníkův úmysl věřitele zkrátit, nebo*
- c) kterým byl věřitel zkrácen a k němuž v posledních dvou letech došlo mezi dlužníkem a osobou jemu blízkou nebo které dlužník učinil ve prospěch takové osoby, ledaže druhé straně v době, kdy se právní jednání stalo, dlužníkův úmysl zkrátit věřitele znám nebyl a ani znám být nemusel.*

(2) Věřitel se může dovolat neúčinnosti kupní nebo směnné smlouvy uzavřené v posledním roce, musela-li druhá strana poznat v dlužníkově jednání mrhání majetkem, kterým je dlužníkův věřitel zkracován.

Zákon dále stanoví, že:

Neúčinnosti bezúplatného právního jednání dlužníka se může věřitel dovolat tehdy, pokud k němu došlo v posledních dvou letech. To neplatí, jedná-li se o

- a) plnění povinnosti uložené zákonem,*
- b) obvyklé příležitostné dary,*
- c) věnování učiněné v přiměřené výši na veřejně prospěšný účel, nebo*
- d) plnění, kterým bylo vyhověno mravnímu závazku nebo ohledům slušnosti.*

Závěrem zákon vymezuje tyto skutkové podstaty, kdy lze odporovat právním jednáním:

Stejně jako právní jednání uvedená v § 590 nebo 591 se posoudí i opomenutí, kterým dlužník pozbyl majetkové právo nebo kterým jiné osobě vůči sobě vznik, zachování nebo zajištění jejího práva

majetkové povahy způsobil. To platí i tehdy, odmítl-li dlužník dědictví, ledaže bylo předluženo.

Pochopitelně, kardinální je úprava hmotněprávních **lhůt**, té se však s ohledem na možný rozsah tohoto článku nevěnuji.

Výhrada.

Zcela nový instrument (ve smyslu posunu oproti zák. 40/1964 Sb.) je zaveden v ust. § 593 zák. 89/2012 Sb., který stanoví, že:

Vyhradí-li si věřitel dříve, než se jeho pohledávka stane vykonatelnou, právo dovolat se neúčinnosti právního jednání tím, že výhradu prostřednictvím notáře, exekutora nebo soudu oznámí tomu, vůči komu se neúčinnosti právního jednání může dovolat, pak věřiteli lhůta k dovolání se neúčinnosti právního jednání neběží, dokud se pohledávka vykonatelnou nestane.

Ke zde uvedenému je pak nutno přidat také ustanovení v § 594 NOZ, které stanoví:

(1) Neúčinnosti právního jednání se lze dovolat proti tomu, kdo s dlužníkem právně jednal, nebo kdo z právního jednání přímo nabyl prospěch, vůči jeho dědici nebo vůči tomu, kdo nabyl jmění při přeměně právnické osoby jako její právní nástupce.

(2) Vůči jinému právnímu nástupci se lze neúčinnosti dovolat jen tehdy, jestliže

a) právnímu nástupci musely být známy okolnosti, pro něž by se věřitel mohl dovolat neúčinnosti právního jednání,

b) právní nástupce nabyl právo bezúplatně, anebo

c) je právním nástupcem osoba blízká, ledaže jí v době, kdy právo po předchůdci nabyla, nemusely být známy okolnosti, pro něž by se věřitel mohl dovolat neúčinnosti právního jednání.

Právě Výhrada relativní neúčinnosti činí z úpravy relativní neúčinnosti kompaktní, provázaný celek, jelikož se pokouší překlenout někdy i několikaleté období, ve kterém věřitel vymáhá svoji pohledávku za dlužníkem. Za předchozí civilistické úpravy byl stav neexistence ekvivalentu Výhrady řešen procesně - odpůrcí žaloba byla podávána společně, nebo těsně po podání žaloby k vymožení pohledávky, druhý úkon, který po podání odpůrcí žaloby následoval, byl návrh na přerušování řízení do pravomocného skončení sporu o pohledávku.

Při bližším vysvětlení výhrady si lze pomoci příkladem. Věřitel A zapůjčil dlužníkovi B částku 500.000,- Kč (případně dlužník B způsobil věřiteli A škodu 1.000.000,- Kč, je to irelevantní). Pohledávka věřitele za dlužníkem dospěla, stala se splatnou, dlužník nesplnil. Věřitel A má tedy za dlužníkem B pohledávku, a dlužník je v prodlení se splněním. Tuto pohledávku se rozhodne věřitel vymáhat soudně. Před podáním žaloby doručí dlužníkovi B předžalobní výzvu. Dlužník (si) situaci vyhodnotí tak, že tato situace „nazrála“ do stavu, kdy je potřeba ji „vyřešit“, neváhá a převede veškeré své nemovitosti darovací smlouvou na dceru.

Poučený věřitel A má v tuto chvíli možnost učinit Výhradu dovolání se relativní neúčinnosti ve vztahu k dlužníkově dceři C. Dle názoru autora tohoto článku se nejpozději doručením Výhrady prolamuje dobrá víra na straně osoby C, tedy té, které bylo plněno, v tom smyslu, že nadále nemůže osoba C tvrdit, že je držitelem v dobré víře, tedy držitelem poctivým a že nabytý majetek může bez jakéhokoli rizika pro sebe dále libovolně převádět nebo s ním jako neomezený vlastník jinak nakládat. Osoba C by měla po doručení Výhrady minimálně zpozornět a promyslet si, zda-li je dobrověrným / poctivým nabyvatelem, na kterého nedopadne žádná ze skutkových podstat relativní neúčinnosti, které byly

vyspecifikovány výše. Podle toho by měla osoba C přistupovat k dalšímu nakládání s majetkem, který nabyla, *in eventum* k jednání s věřitelem A.

Výhradu může věřitel učinit jak prostřednictvím soudu, notáře, tak prostřednictvím soudního exekutora. Osoba, které byla výhrada doručena, si následně musí uvědomit tu okolnost, že se pravděpodobně stane, nebo může stát pasivně legitimovanou, žalovanou, v řízení o odpůrčí žalobě a podle toho by měla s nabytým majetkem zacházet, jelikož ust. § 595 dále stanoví, že (1) *Neúčinnost právního jednání zakládá věřitelovo právo domáhat se uspokojení pohledávky i z toho, co neúčinným jednáním z dlužníkovy majetku ušlo. Není-li to dobře možné, náleží věřiteli odpovídající náhrada, Zároveň zákon stanoví, že: (2) Kdo je zavázán plnit, považuje se za nepoctivého držitele; což může mít následně dosah na právní jednání, kterým by dál nabytou věc převáděl na osobu D, E, F, tak jak bylo již naznačeno na začátku článku.*

K nemožnosti dobré víry na straně nabývajících osoby **D**), která by **nemovitou věc** (u drtivé většiny **movitých** věcí bude situace z hlediska D logicky složitější) od osoby C) nabývala za stavu provedené výhrady relativní neúčinnosti, pak bez dalšího dochází zápisem poznámky dovolání se neúčinnosti právního jednání, dle ust. §23 odst. 1) písm. q) zák. 256/2013 Sb., Katastrální zákon, kterou Katastrální úřad zapíše v případě, že nastanou skutečnosti dle ust. § 599 odst. 1) zák. 89/2012 Sb., který stanoví, že: *Dovolá-li se věřitel neúčinnosti právního jednání týkajícího se věci zapsané ve veřejném seznamu, může spolu s předložením odpůrčí žaloby a důkazu o jejím podání žádat orgán pověřený vedením takového seznamu, aby v něm poznamenal dovolání se neúčinnosti právního jednání.* V souvislosti se zde uvedeným pak lze pouze odkázat na úvodní ustanovení absolutních majetkových práv v NOZ, zejména na roli dobré víry ve vztahu k zápisům v Katastru nemovitostí.

Osobu D (E, F) pak zákon se závažnými právními následky do její majetkové sféry vtahuje do relativní neúčinnosti tím, že stanoví: *Vyhoví-li soud žalobě, má rozsudek účinky i proti osobám, které po provedení poznámky nabyly věc nebo právo k věci v takovém seznamu zapsané.*

Zjednodušeně řečeno - dalším nabyvatelům zákon nijak nezapovídá nabytí věc s očividnou právní vadou od osoby C, ale při vědomí rizika, že tato věc může být následně předmětem exekuce. Z hlediska exekučního řádu v kombinaci o.s.ř. (záměna účastníků exekučního řízení) lze pak předpokládat, že osoba C (D,E,F) bude muset být následně také účastníkem exekučního řízení jako povinný, což s sebou velmi pravděpodobně ponese další náklady.

Na druhou stranu ani Výhrada relativní neúčinnosti nemusí být „všespasitelné řešení“, a to z důvodu, že osoba C může být osobou jednajícím plně ve shodě s dlužníkem B a může pokusy o (předem z její strany očekávané) doručování mařit, ostatně, v některých případech je zde hmotněprávní lhůta pro dovolání se relativní neúčinnosti pouze jeden rok, což se může sice zdát jako lhůta poměrně velkorysá, nicméně věřitel, pokud si vyhodnotí, že mu svědčí postup odporu dlužníkovým úkonům by měl postupovat urychleně a s nemalou rezervou právě pro zanechání prostoru na doručení Výhrady. To však není problém hmotněprávní úpravy relativní neúčinnosti, ale procesních předpisů upravujících doručování a způsobu, jakým bývá někdy doručování fakticky realizováno. Samotná problematika úpravy doručování by však zabrala nejméně několik dalších článků.

Závěrem zmiňuji, že Komentář[3] uvádí další zásadní výhodu relativní neúčinnosti: Právo věřitele (který se dovolává relativní neúčinnosti - poznámka autora článku) je nezávislé na tom, je-li právo třetí osoby již vykonatelné, anebo bylo - li již uspokojeno. Právo věřitele má tedy přednost před právem třetí osoby a není podstatné, pokud již došlo k uspokojení, či se toto právo stalo vykonatelným. Zákon tímto chrání věřitele před různými snahami dlužníka věřitele zkrátit.

JUDr. Vít Nevařil,
advokát

[JUDr. VÍT NEVAŘIL, ADVOKÁTNÍ KANCELÁŘ](#)

Opletalova 1015/55
110 00 Praha 1

Tel.: +420 296 348 226
e-mail: info@ak-nevaril.cz

[1] Lavický, P. a kol. Občanský zákoník I. Obecná část (§ 1 – 654). Komentář. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, s. 2139

[2] Žaloba, kterou odporuje věřitel určitému právnímu jednání dlužníka je typicky určovací žalobou ve smyslu ust. §80 o.s.ř.

[3] Lavický, P. a kol. Občanský zákoník I. Obecná část (§ 1 – 654). Komentář. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, s. 2139

© EPRAVO.CZ – Sběrka zákonů, judikatura, právo | www.epravo.cz

Další články:

- [Právo na přístup ke kamerovým záznamům: střet GDPR, informačního zákona a praxe veřejných institucí](#)
- [Postoupení pohledávky na výživné jako novinka právní úpravy účinné od 1. 1. 2026](#)
- [Jak zahájit provoz mezinárodní letecké linky do České republiky \(EU\): právní požadavky pro aerolinky ze třetích zemí](#)
- [Mimořádné vydržení a vývoj judikatury Nejvyššího soudu](#)
- [Preventivně-sankční funkce náhrady nemajetkové újmy za porušení osobnostních práv pohledem Ústavního soudu](#)
- [Odštěpný závod zahraniční společnosti optikou NIS2: Jak správně určit velikost podniku?](#)
- [Zápis ochranné známky bez komplikací. Klíčem k úspěchu je kvalitní předběžná rešerše](#)
- [Zneužití práva na přístup podle GDPR](#)
- [Byznys a paragrafy, díl 31. - létající pořizovatel ve světle nového stavebního zákona](#)
- [Právní povaha sítě elektronických komunikací – režim náhrady škody](#)
- [Náhrada ušlého nájemného při předčasném ukončení nájemní smlouvy na nebytové prostory](#)